Yoksulluk Karşısı Bir Hareket Olarak Tekel Direnişi

Şenol Sırma

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9171-3051>

Muğla – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 28.12.2020

Kabul: 06.03.2021

On-line Yayın: 30.06.2021

Anahtar Kelimeler

Güvencesizleştirme

Yoksulluk

Kamusal Alan

Özelleştirme

Emek Rejimi

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.49081>

Öz

1980'lerden günümüze kadar geçmiş kırk yıl sermayenin her alanda yoğun saldırılarına sahne oldu. Bu saldırılardan maalesef çalışma yaşamı ve bu bağlamda çalışanlarda ciddi bir biçimde etkilendi. Bu saldırılar çalışanların giderek güvencesiz emek rejimlerine mahkûm olmasına sebebiyet verdi. Kamusal alanın tasfiyesi anlamına gelen bu süreç aynı zamanda çalışma yaşamının güvencesizleştirilmesiyle kalmıyor çalışanların giderek yoksullaşmasına da neden oluyordu. Kamusal alanın piyasalaştırılması ve kamu kaynaklarının piyasaya ve piyasa dışı diğer aktörlere aktarılması gibi yapısal bir takım özellikler taşıyan bu süreç dönemin temel özelliği olarak karşımıza çıkıyor.

15 Aralık 2009'da başlayıp 2 Mart 2010 tarihine kadar geçen 78 günlük süre yukarıda belirtilen sermayenin saldırılarına açıktan bir karşı çıkış idi. Tekel İşçileri, özelleştirmeler yoluyla ellerinden alınmak istenilen sınıfsal haklarına karşı Ankara'nın soğuk ve karlı günlerinde neredeyse bütün ülkenin tek gündemi olmayı başardılar. Yukarıda belirtilen piyasalaştırma ve güvencesizleştirmeye karşı sürdürülen bu mücadelenin aynı zamanda yoksulluk karşıtı bir hareket olduğu görüşü bu çalışmanın temel dayanağını oluşturmaktadır. Nitekim Tekel İşçilerinin sürdürmüş oldukları bu mücadele deneyimi de yoksulluk karşıtı olarak ele alınabilecek nice örneklerden sadece birisidir. Yoksulluk karşıtı bir hareket olarak değerlendirilecek olan Tekel Direnişi neo-liberal politikalar sonucu yoksullaşan işçi sınıfının yoksulluğa karşı yürütmüş oldukları bir mücadele olduğu için aynı zamanda yoksulluk karşıtı bir harekettir. Bu sebeple de çoktan yoksulluk karşıtı bir hareket olmayı hak etmiştir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Sırma, Ş. (2021). Yoksulluk Karşısı Bir Hareket Olarak Tekel Direnişi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(85): 541-548.

Tekel Resistance as an Anti-Poverty Movement

Şenol Sırma
Muğla – TURKEY

Article History

Submitted: 28.12.2020
Accepted: 06.03.2021
Published Online: 30.06.2021

Keywords

Insecurity
Poverty
Public Space
Customize
Labor Regime

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.49081>

Abstract

The last forty years since the 1980s have witnessed intense attacks of the capital in all areas. Unfortunately, working life and employees in this context were seriously affected by these attacks. These attacks have increasingly condemned workers to precarious labor regimes. Precarization, expropriation and, finally, impoverishment in the world of work were the main apparent consequences of these attacks. This process, which means the liquidation of the public sphere, also meant deregulation in working life. The commercialization of the public sphere and the transfer of public resources to the market and other non-market actors were among the salient features of this process.

The 78-day period, starting on December 15, 2009 and ending March 2, 2010, was an open opposition to the above-mentioned attacks. In the cold and snowy days of Ankara, Tekel Workers managed to be the only agenda of almost the whole country against their social rights plundered through Privatization. The view that this struggle against marketization and precarization mentioned above is an anti-poverty movement at the same time forms the basis of this study. As a matter of fact, this struggle experience of Tekel Workers is just one of many examples that can be considered as anti-poverty. The Monopoly Resistance, which will be considered as an anti-poverty movement, is also an anti-poverty movement because it is a struggle of the working class, which has become impoverished as a result of neo-liberal policies, against poverty.

GİRİŞ

Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk üzerinde görüş birliğine varılmış bir tanımı olmayan oldukça tartışmalı bir kavram ve aynı zamanda büyük bir sorundur. Tartışmanın başında sorunun tanımı olmakla birlikte konuyu ele alanlar açısından öznel bir kavram olması sebebiyle genel geçer bir kavram ortaya koymak mümkün görünmemektedir. Yoksulluğa sebep olan birçok faktör olması sorunu birçok açıdan ele almayı zorunlu kılmaktadır. Ancak yine de ortak kabul gören kimi yönleri de vardır. Yeterli düzeyde tüketememek, sürekli ve nitelikli bir gelir elde edememek, insan onur ve haysiyetine uygun koşullarda yaşam sürememek bunlardan bazılarıdır. Ancak yeterli düzeyde tüketememenin, nitelikli ve sürekli bir gelirden mahrum olmanın da belirli sınırları bulunmaktadır. Daha açık bir ifade ile gelişmiş ülkeler için daha üst sınırlardan bahsedilirken az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler için bu sınır daha düşüktür. Günümüzde karşılaştığımız ve yaşadığımız yoksulluğun sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik gibi birçok açıdan özelliği bulunmaktadır. Ayrıca sosyal dışlanma, yetersiz bir sosyal katılım, sosyal haklardan mahrumiyet, güç yoksunluğu, siyasi katılım noksanlığı, gibi daha çok sosyal ve kültürel alanla ilişkilendirilen bir yönü de bulunmaktadır. Bu bağlamda yoksulluk daha çok prekaryalaşmış, güvencesiz yaşam koşullarına sahip toplumsal kesimlere vurgu yapmaktadır. Yoksulluk, görüldüğü üzere kavrama ve bu soruna bakış açılarına göre, değişik değer sistemlerine sahip bir toplumsal yapıdan bir diğerine ve zaman içinde değişiklik göstermektedir (Şenses, 2009: 62).

Neo-liberal politikalar, demografik yapıdaki değişimler, göç ve ekonomik krizler, işsizlik, kırsal yapıda meydana gelen değişimler, politik ve kültürel kimlikler yoksulluğun başlıca sebepleri olarak gösterilebilir. Ayrıca yoksulluğu ele alırken günümüz piyasa toplumu içerisinde daha geniş bir bakış açısına sahip olmak gerekir. Nitekim günümüzde yoksulluk, modernitenin yarattığı kentlerin varoş bölgelerinde ya da mahallelerinde yaşama; sağlıksız çevre koşullarına maruz kalma; eğitim, sağlık, adalet gibi toplumsal gereksinimlerden az yararlanma; güvenlik yetersizliği, şiddete açık olma gibi sorunları da kapsayan daha geniş çerçeve içinde ele alınmaktadır (Tekeli, 2000:145). Yoksulluk sorunu/olgusu birbirinden etkilenen ve birbirleriyle beslenen karmaşık bir süreçtir. Yoksulluk sarmalı olarak ifade edilebilecek bu süreç ekonomik ve sosyal her türlü kaynağa ulaşmadaki engeller, yoksulluğun hem nedeni hem de sonucu olabilmektedir. Başka bir deyişle yoksulluğa neden olan bazı etmenler aynı zamanda yoksulluğun sonucu olarak da karşımıza çıkmaktadır (Karadeniz ve Öztepe, 2013). Belirtmek gerekir ki yoksullukla ilgili sorunlar herkesi aynı şekilde etkilemiyor. Mesela Güneydoğu'da yaşanan şiddetten ve onun ekonomik hayat üzerindeki etkisinden kaçarak bölgedeki veya ülkenin diğer kesimlerindeki büyük şehirlere gelmiş Kürt nüfusun, savaş sonucu ülkelerini terk etmiş olan Suriyelilerin, inançları dolayısıyla dışlanmış Alevilerin, farklı cinsel tercihleri sebebi ile ötekileştirilenlerin ve diğer kültürel ve kimliksel açıdan farklı kesimlerin yoksulluk algılayışları ve yoksulluk ile ilgili sorunları herkesinkinden hem daha farklı hem daha ağır olabilmektedir. (Buğra,2005: 75).

Yoksulluğun tanımına ve yoksulluğa yaklaşıma bağlı olarak yoksullukla mücadele yöntemleri de değişmektedir. Ayrıca yoksulluğun nedenleri de bu mücadelelerin yönünü belirlemektedir. Mücadelenin türünü ve eksenini belirleyen bir diğer faktör ise hangi yoksulluk türü ile mücadele edileceğidir. Göreli yoksulluk, mutlak yoksulluk, ultra yoksulluk, kadın yoksulluğu, çalışan yoksulluğu, çocuk yoksulluğu gibi yoksulluk türü ve çeşidi de belirttiğimiz üzere mücadelenin seyrini belirlemektedir. Yoksullukla mücadele de bir diğer etken ise toplumsal hareketlerdir. Bu hareketler başta kendi üyelerinin hak ve çıkarlarını koruyarak onların yoksulluğa karşı korunmalarını sağlamaktadırlar. Türkiye'de bu bağlamda çalışmalar yürüten, üyelerini ve onların aileleri ile geniş toplumsal kesimleri yoksulluğa karşı koruyan sendikalar, dernekler, siyasi partiler bulunmaktadır. DİSK, Türk-İş, KESK ve bağlı sendikalar bu bağlamda önemli adımlar atan hareketler olarak

değerlendirilebilir. Zira Tekel Direnişi, Tek-Gıda İş'e bağlı işçilerin örgütlülüğü kapsamında gelişmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki direniş ilerleyen günlerinde sendikanın üzerinde bir etkiye sahip olarak işçilerin bağımsız bir hareketi olma eksenine kayd. Bu açıdan Tekel direnişinin önemi, egemen siyasal arenada yaratacağı etkiden çok, işçi hareketine yönelik yarattığı yenilenme ufku ve basıncı etrafında aranmalıdır (Bürke,2010:20). Bu basınç işçi sınıfı ve onun örgütleri üzerinde ciddi bir yenilenme ihtiyacı ortaya çıkardı. İşçi hareketinin ve toplumsal muhalefetin yetersizliği karşısında Tekel işçilerinin kendi öz güçlerine dayanarak ilerlemeleri, işçi sendikalarını ve tüm toplumsal muhalefeti aşağıdan yukarıya sarsan son derece olumlu bir etki yarattı (Bürke,2010:22).

Güvencesizleştirme, Kualsıslastırma ve Yoksullaştırma

1970'lerin ortalarından sonra dünya ekonomisinin gelişme hızı dramatik bir şekilde yavaşlamıştı. Daralan iç pazarlar, dış pazarlarda yoğunlaşan rekabet, artan petrol fiyatları, verimlilik artışlarını geçen ücret artışları, düşen kar oranları ve refah devletinin maliyetleri, Fordist sistemin sınırlarını zorluyordu. Post-fordist ya da esnek üretim sistemine uygun neo-liberal politikalar ve refah devletinde daralma eğilimi bu ortamda doğdu. Üretim sisteminde ve üretimin organizasyonundaki bu esneklik, esnek çalışma biçimleri ile bütünlendi. Geniş bir işçi kitlesinin daha küçük üretim birimlerinde, taşeron işletmelerde, fason üretimde, evde, düşük ücretli ve düzensiz çalışma koşullarında istihdam edilmeleri, işgücünün düzenli, istikrarlı işlerde çalışanlarla, düzensiz, istikrarsız işlerde çalışanlar arasında parçalanması yaygınlaştı. Sendikaların üye sayıları azaldı; toplumsal ve siyasal etkileri zayıfladı. Sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmet sistemlerinin yeniden yapılandırılması yoluna gidildi. Bütün bu gelişmeler, toplumda düzensiz, güvencesiz ve düşük ücretli çalışmayı yaygınlaştıran, işçi sınıfının geniş kesimlerini yoksulluğa sürükleyen bir süreç yarattı (Erdoğan ve Kutlu, 2014).

Bu dönemde emeğin konumundaki gerilemenin bir sınırı yok gibi görünmektedir. Sermaye mevcut çalışma koşullarının ve istihdam yapısının halen büyük yük oluşturduğunu düşünmekte, bu nedenle emek süreçlerinde esnekliği arttıracak ve bu tarz yükleri daha da hafifletecek düzenlemelerin hayata geçirilmesini istemektedir (Öztürk ve Öztürk, 2014). Bu yüklerin hafifletilmesi işgücü üzerinde ve istihdamın yapısında meydana gelecek olumsuz dönüşümlere işaretir. Zira dönüşümün sihirli kavramı ise esnekliktir. Bu bağlamda esnekleşme işgücü maliyetlerinin düşürülmesi ve rekabet gücünün artırılması amacıyla bir maliyet unsuru olarak görülen güvenceli istihdamın yerine güvencesiz istihdam koşullarının yaratılmasıdır. İşçiler açısından ise esneklik iş güvencesinin olmaması, düşük ücretlerle, uzun çalışma saatlerinde kayıt dışı istihdam demektir (Öztürk ve Öztürk, 2014). Güvencesiz istihdam, iş kaybı tehlikesini, sendikasılaşmayı, koruyucu düzenlemelerden yoksun kalmayı, çalışanın kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler için düşük geliri ve beraberinde yoksulluğu getirir. Güvencesiz istihdamın, çalışma yaşamını ve bununla bağlantılı olarak yaşamını emek gücünü satarak sürdürenlerin tüm yaşamlarını etkileyen sosyoloji temelli kapsayıcı bir kavram olduğu göz önünde tutulmalıdır (Savul,2012:128).

Tüm dünyada 3 milyar dolayında istihdam, 190 milyon işsiz var. 1 milyon 200 bin kişi de günlük 2 doların altında bir ücretle çalışmakta (ILO,2009). Enformel istihdamı içeren korunaksız işlerin oranı da dünya genelinde % 56 dolayında. Yani her iki çalışandan biri korunaksız, güvencesiz ve kayıt dışı çalışmaktadır. Güvencesiz istihdam aynı zamanda kualsız bir istihdam modelidir. Yani düzensiz çalışma saatleri, yoğun iş yükü, ücretlerin zamanında ödenmemesi, yıllık izin veya resmi tatil izinleri bir yana gün içi ara dinlenmelerinin sınırlandırılması; hatta tuvalete giderken dahi işçilerin takip edilip kayıt altına alınması gibi uygulamaların devreye sokulmasıdır (Savul,2012:126). Güvencesiz ve örgütsüz emekçi sınıflar Polanyi'nin deyiimi ile çift yönlü bir hareketin içinde yer almaktadırlar. Bir taraftan liberal ekonomi politikaları uygulanıp emekçiler yoksullaşırken; diğer taraftan emekçi kitlelerin bu politikalarla karşı ortak hareket etme, sosyal koruma talepleri ve dayanışma pratikleri gelişmektedir.

Emekçi sınıfların yoğun biçimde yaşadıkları yoksullaşma, dışlanma gibi sorunların büyümesi, uygulanan programların arkasında yatan bütünsel projelerin sorgulanmasının önünü açmakta, dolayısıyla da sosyal hareketlerin hızla politikleşmesine neden olmaktadır. Bu politikleşmenin, bu aşamada kendisini egemen politikalarda köklü reform talebiyle ifade etmesi son derece doğaldır. Ancak yoksul sınıfların yeni liberalizm karşıtlığının egemen güçler tarafından fazla ciddiye alınmaması ve politikalarda hiçbir değişime yol açmaması, kapitalizm karşıtı perspektiflere de ciddi bir kapı aralamaktadır (Çoban,2002). Yoksulluk karşıtı hareketler tam da bu dönemde böylesi yapısal bir sorun sebebiyle ortaya çıkmıştır. Neo liberal ekonomik politikaların yaratmış olduğu tahribat emekçi sınıfları yan yana getirmiştir. Marks'ın deyimiyle kendi mezar kazıcılarını yaratmıştır.

Neo Liberal Dönem ve Etkileri

Türkiye ekonomisi özellikle 1980 sonrası süreçte piyasalaşma, dışa açılma ve serbestleşme politikaları çerçevesinde şekillenmeye başlamıştı. İthal ikameci politik iktisat yerine dışa açılma ve ithal etme anlayışı Türkiye ekonomisini dışa bağımlı bir hale getirdi. Bu durum zamanla emekçi kitlelerin artan bir biçimde örgütsüzleşmesine, mülksüzleşmesine ve son olarak yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte neo liberal yapısal uyum süreci Kasım 1983 tarihinde başlayan ve 1980'li yıllara damgasını vuran ANAP iktidarı döneminde yaşanmıştır. Bir bütün olarak 1980'li yıllarda dışa açılma ve ihracatın arttırılması stratejisine dayalı büyüme modeli benimsenmiştir¹. Bu bağlamda ekonominin dünya ekonomisi ile bütünleşmesini sağlayacak politikalar uygulanmış, iç finansal piyasaların serbestleşmesi ve gelişmesi doğrultusunda önemli düzenlemeler yapılmış, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi yönünde kararlar alınmış ve kısmi serbestlik sağlanmıştır (Sönmez, 2009: 30). Yeni sömürgecilik uygulaması olan “küreselleştirme” politikası doğrultusunda Türkiye, ekonomisi yeniden düzenlenerek, devletin ekonomideki rolü zayıflatılarak, özelleştirmelere hız verilerek ve ekonomi, denetimsiz dış piyasaya açılarak merkez kapitalist ekonomilerin istediği rampaya oturtulmuş oldu (Balseven ve Önder, 2009). Kuşkusuz bu gelişmeler birlikte ele alındığında çalışanlar açısından derin bir sosyal krizin ortaya çıktığı da görülmektedir. Bu kriz, sosyal refahtan elde edilen ücret gelirinin düşmesi, çalışanların yoksullaşması, örgütsüz ve güvencesiz çalışma biçimlerinin yaygınlaşması, işsizliğin ve sefalet ücretlerinin artması gibi doğrudan işgücünü ilgilendiren önemli sorunların doğmasına da yol açmıştır. Çalışma sürelerinin yeniden uzaması, sosyal güvenlik haklarının budanması, ölüm ve sürekli iş göremezlikle sonuçlanan iş kazalarındaki ve meslek hastalıklarındaki rekor artış, yoksulluğun ve işsizliğin yaygınlaşması gibi göstergeler (Mütevellioglu ve Işık, 2009) diğer önemli sorunlar olarak karşımızda durmaktadır. Neo liberal küreselleşme sürecinde devletin küçültülmesinin ve gündemin kısa dönem sorunlar üzerinde odaklanmasının az gelişmiş ülkelerdeki en önemli etkileri sosyal politika alanında yeni yeni yeşermeye başlayan refah devleti ve sosyal devlet anlayışının giderek zayıflamasına ve sanayinin gündemden düşmesine neden olmuştur (Şenses, 2004:34).

Tekel Direnişi

Tekel işçilerinin direnişi, neo liberal özelleştirme sürecinin bir sonucuydu. Tütün, tütün mamulleri ve içki üretimi yapan devlet tekeli durumundaki TEKEL işletmelerinin özelleştirilmesiyle

¹ Tarihe 24 Ocak kararları olarak geçen ve yeni bir büyüme ve kalkınma modeli olarak sunulan kararların ana hatları şöyleydi. 1- %32,7 oranında devalüasyon yapılarak günlük kur ilanı uygulamasına gidildi, 2- Devletin ekonomideki payı küçültüldü, KİT'ler kaderlerine terk edilerek özelleştirmenin önü açıldı, buna paralel olarak tarım ürünleri destekleme alımları sınırlandırılarak küçük üretici çokertildi, 3- Gübre, enerji ve ulaştırma dışında sübvansiyonlar kaldırıldı, 4-Dış ticaret liberalleştirilerek serbest hale getirildi, yabancı sermaye yatırımları teşvik edildi, kar transferlerine kolaylık sağlandı, her konuda sermayenin önü açıldı, 5- İthalat kademeli olarak liberalleştirildi, ihracat; vergi iadesi, düşük faizli kredi, imalatçı ihracatçılara ithal girdide gümrük muafiyeti, sektörler göre farklılaşan teşvik sistemi ile teşvik edildi (<http://marksist.org/icerik/Tarihte-Bugun/6298/24-Ocak-1980-Demirel-hukumeti,-24-Ocak-adiyla-bilinen-kararlari-acikladi>)

önce bu alanda üretim yapan fabrika, ardından da tütün depoları dâhil sektörle ilgili tüm işletmelerin kapatılması sürecinde Tekel işçileri kendilerine dayatılan koşulları kabullenmeyip direnişe başladılar. Kapatılan TEKEL yaprak tütün fabrikaları ve depolarında çalışan işçilerin geçici personel statüsünde olan 4-C düzenlemesine göre çalışmamak için yaptığı ve 78 gün süren direnişin adıdır Tekel direnişi. Direniş, yukarıda yaşanan gelişmelerin sonucu ortaya çıkmıştır. Başta özelleştirmeler olmak üzere işçi sınıfını yoksullaştıran, geniş emekçi kitlelerin düşük ücretlerle uzun çalışma saatleri içerisinde kayıt dışı çalışmasına sebep olan bu gelişmeler 18. Yüzyıl İngiltere'sini andırmaktadır. Tekel işçilerinin kendilerine teklif edilen 4-C uygulamasını kabul etmemeleri, topyekûn bir "çalışma hakkı" talebidir". Tekel işçilerinin kazanılmış hakları ile başka kamu işletmelerine geçmek istemelerini, 'çalışma olmayan' işin reddi mesai saatleri dışında kalan zamanlarını ve çalışma ömrü sonrasını da örgütleyen güvenceli bir iş talebidir (Bulut,2002:20). Tekel direnişi, özelleştirmelere, işsizliğe, hak kayıplarına karşı Türkiye işçi sınıfının özgüveni ve mücadele gücünü yükseltti. Teslimiyetçiliğe karşı direncin, bireysel çözüm arayışlarına karşın dayanışmanın ve örgütlü mücadelenin simgesi oldu. Tekel işçileri, kararlı mücadeleleri ile toplumun, emekçi sınıfların sorunlarına ilgisini ve duyarlılığını arttırdı (Mütevellioglu,2010:66).

Tekel işçileri kazanılmış haklarının gaspına karşı çıkmışlardı. Bu hak gaspları emekçilerin yoksullaşması anlamına gelmekteydi. Tekel işçileri bu durumun farkındaydılar. Ülkenin dört bir yanından gelmiş Kürt, Türk, Alevi, Sunni tüm işçiler tam bir kardeşleşme örneği sergilediler. Mevcut hükümet, demokrasi taleplerini kolayca istismar edebiliyor hatta kimi kesimleri de peşine takıyordu. Ancak bu direniş, özelde hükümetin genelde de sistemin maskesini düşürmüştü. 4-C'de hükümete geri adım attırmayı başarmışlardı. 4-C hükümetin atmış olduğu adımlarla neredeyse 4 B statüsüne yaklaşmıştı. İş ve güvenceli iş ortamı için 4-C'ye hayır pankartı arkasında yürüyenler kısmen başarılı olmuşlardı. Büyük bir mevzi kazanılmıştı.

Tekel direnişi yoksulluk karşıtı hareket olmasının yanında yaşamın piyasalaştırılmasından, tek tipleştirilmesine kadar her türden neo liberal ideoloji karşıtı bir harekettir. Güvencesiz istihdam koşullarından yaşamın güvencesizleştirilmesini de içine alacak kadar etki yapmış bir harekettir. Kültürel, etnik kimlik ayrışmalarının kaldırılmasını sağlayarak işçi sınıfı içerisinde birleşik mücadele deneyiminin önünü açmıştır. Uzun süredir Kürt sorununun yaratmış olduğu çatışma ortamından kaynaklı yaşanan gerilim ve ayrışma tekel direnişi ile bir nebze olsun dinmiştir. Bu bağlamda sınıfın birliği açısından da önemli bir karşılığı bulunmaktadır. Niceliksel olarak Türkiye toplumunun neredeyse % 70'ini oluşturan bir ücretliler sınıfı gerçeği ile karşı karşıyayız. Bu denli piyasa bağımlısı bir dönem Türkiye tarihi açısından yaşanmamıştır. Tekel direnişi bu açıdan da önemlidir. Tekel direnişi özelleştirme karşıtı olduğu için aynı zamanda yoksulluk karşıtı ve neo liberal politikalar karşıtı harekettir. Çünkü neo liberal politikaları uygulayan hiçbir ülkede sosyo-ekonomik açıdan bir gelişme gözlemlenmedi. Kamu sektörü ile birlikte kamu istihdamının daraltılması, kamunun küçültülmesi, düzenli çalışma ilişkilerinin yerini esnek çalışma ilişkilerine bırakması, başta çalışma hakkı ve sendikal haklar olmak üzere sosyal hakların kullanılmaz hale gelmesi, su, elektrik, ulaşım, iletişim vb. kamu hizmetlerinin piyasa mallarına dönüştürülerek pahalılaşması özelleştirmelerin bütün ülkelerde görülen sonuçlarıdır (Mütevellioglu,2010:153).Tekel Direnişinin en belirgin özelliği, yaklaşık 30 yıldır uygulanan neo-liberal politikalara karşı net bir başkaldırının olması ve salt bir ücret pazarlığının yapılmamasıdır. Direniş basit bir ücret pazarlığı değil, doğrudan neo-liberal politikaları hedef alan bir hak mücadelesi şeklinde gelişti. Bu nedenle talepler de sadece çalışma hayatına sıkışıp kalmamıştı. Yoksulluğun önlenmesi, işsizliğin giderilmesi ve

Tekel direnişi, sınıf mücadelesinin eksenini güvencesizlik temelinde ele almayı zorunlu kılmıştır. Refah devleti döneminin güvenceli istihdam modelinin yerini neo-liberal dönemde güvencesiz istihdama bıraktığı görülmektedir. Tekel direnişi güvencesiz, dağınık, düzensiz ve örgütsüz

işçi sınıfının bu koşullara ilk karşı çıkışı olarak değerlendirilebilir. Bu sebeple direniş kapitalizm karşıtı bir hareket olarak ele alınabilir. Tekel direnişi, sermayenin küresel meydan okumasına bu topraklardan bir yanıt verilebileceğini gösterdiği gibi, hak mücadelesinin esaslarını da anımsatmıştır (Özügürlü,2010:51). insanca yaşam gibi tüm toplumu ilgilendiren talepler söz konusuydu. (Bürkev, 2010: 27) Direniş boyunca birçok işçi ve memur sendikasından, demokratik kitle örgütlerinden, siyasi partilerden, öğrenci dernekleri gibi büyük küçük birçok örgüt kesintisiz destek vermiştir. Ayrıca başta, Ankara halkı ve esnafı olmak üzere, ülke çapında direnişe destek her geçen gün artmıştır. Direniş boyunca toplumsal muhalefetin kalbi direniş çadırlarında atmıştır. Tekgıda-İş, direnişi başarılı bir şekilde yönetmiş ve direnişe destek veren örgütleri bir arada tutmayı başarmıştır. Başladıktan kısa bir süre sonra Tekel işçilerine özgü olmaktan çıkan ve genel kamusal destek bulan bu direniş, toplumsal muhalefete kısa sürelide olsa bir soluk olmuştur (Sevgi,2012:75). Zira direnişin bu denli güçlü olmasının sebebi ülke gündemini işgal etmesinin yanı sıra kapitalizm ve neo liberalizm karşıtlığıdır. Her kimlikten, kültürden, bölgeden, cinsten destek bulması iktidarı şaşırtmakla kalmamış korkutmuştur. Tekel direnişi, işçi olduklarına dair kuşku duymayan ancak aralarındaki sosyo-kültürel ve mekânsal uzaklıklar nedeniyle etnik, politik, yerel kimlikleri ağır basan; yıllarca iş güvencesi ile yaşadıkten sonra bu güvenceleri ellerinden alındığında “dışarıdan bilinçle” değil kendi refleksleriyle harekete geçen; sendikal örgütlülük deneyiminin getirdiği kollektif mücadele anlayışını içselleştirmiş bir işçi kuşağının hareketidir (Oğuz,2010:21).

SONUÇ

Tekel direnişi için çok şey söylendi çok şey yazıldı, çokça tartışıldı, çok yönlü ele alındı. Bu sebeple burada bizim söyleyeceklerimiz tekrardan ibaret olacaktır. Ancak bizim burada yaptığımız şey ise direnişi başka bir açıdan ele almaktır. O dönem ülke gündeminin yoğunluğu arasından kendine yer bulmayı başaran, kendisini gündem ettiren bir gelişmedir tekel direnişi. Bu sebeple direnişi bir başka açıdan bir muhalefet hareketi olarak görmek, toplumsal bir hareket olarak ele almak başka bir gerçekliktir. Tekel direnişi neo liberal politikalar sonucu güvencesizleştirilen ve kırılğan hale getirilen çalışma hayatının karşısında duran ve bu gerçeği gündem eden bir olgudur. Sosyal devletin saldırı altında olduğu, uygulamalarının teker teker rafa kaldırıldığı, işçi sınıfının kazanılmış haklarının gasp edilmeye çalışıldığı, işçi sınıfına olan inancın zayıfladığı, siyasetin sınıfsal değil kimliksel ve kültürel kodlarla okunduğu ve gelişmelerin bu kodlarla açıklanmaya çalışıldığı bir dönemde tekel direnişi sınıf gerçeğini bir kere daha göstermiş oldu. Bu bir başarıdır. Bu sebeple de kalıcıdır. İşçiler elbette somut anlamda büyük bir kazanım elde edemediler. Ancak direnişin kendisinin umudu yeşertmesi, işçi sınıfı ve emekçi kitleler adına büyük bir kazanım olmuştur. Emekçiler birlikte olduklarında, dayanışma sergilediklerinde kazanacaklarını görmüşlerdir. Emekçileri yan yana getiren ise güvencesiz var oluş koşullarıdır. Güvencesiz istihdam koşulları içerisinde işçiler, yoksullaşacaklarını ve kazanılmış haklarını kaybedeceklerini bildiklerinden ortak hareket etmeyi başarmışlardır.

KAYNAKÇA

- Buğra, A. (2011). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. istanbul: İletişim Yayınları.
- Arzu Çerkezoğlu, Ö. G. (2010). Sınıfnı Arayan Siyasetten Siyasetini Arayan Sınıfa: Güvencesizler. *Kollektif içinde, Tekel Direnişinin Işığında Gelenekselden Yeniye İşçi Sınıfı Hareketi* (s. 63-92). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Balseven, H., & Önder, İ. (2009). Türkiye’de KamuKesiminde Neoliberal Dönüşüm. S. S. Nergis MÜtevellioğlu içinde, *Küreselleşme, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm* (s. 77-123). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bilimciler, B. S. (2011). *Ücretli Emek ve Sermaye*. İstanbul: Yordam Kitap.

- Çoban, A. (2002). Küreselleşmeye Karşı Olmak: Olanaklar ve Sınırlılıklar. *Praksis/Küreselleşme Emperyalizm: Ne Yapmalı, Nasıl Direnmeli*, (7), 117-164.
- Bürkev, Y. (2010). Tekel Direnişi: Ne Eskinin Basit Bir Devamı Ne Yeninin Kendisi. Kollektif içinde, *Tekel Direnişinin Işığında Gelenekselden Yeniye İşçi Sınıfı Hareketi* (s. 11-44). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Göztepe, Ö. (2012). Yeni Dönemin Satırbaşları. Ö. Göztepe(Editör) içinde, *Güvencesizleştirme, Süreç, Yanılgı, Olanak* (s. 15-60). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Munck, R. (2003). *Emeğin Yeni Dünyası*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Mütevellioğlu, N. (2010). Özelleştirmelerin Krizine Karşı Toplumsal Olanı Savunmak. Kollektif içinde, *Tekel Direnişinin Işığında Gelenekselden Yeniye İşçi Sınıfı Hareketi* (s. 149-172). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Mütevellioğlu-Işık, N.-S. (2009). Türkiye Emek Piyasasında Neoliberal Dönüşüm. N.-S. MÜtevellioğlu-Işık içinde, *Küreselleşme, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm* (s. 159-198). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özügurlu, M. (2010). Tekel Direnişi Sınıflar Mücadelesi Üzerine Anımsamalar. Kollektif içinde, *Tekel Direnişinin Işığında Gelenekselden Yeniye İşçi Sınıfı Hareketi* (s. 45-62). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Saad-Filho, A. (2007). *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Savul, G. (2012). Standart dışının Standartlaşması: Güvencesiz İstihdam. Ö. Göztepe(Editör) içinde, *Güvencesizleştirme, Süreç, Yanılgı, Olanak* (s. 117-142). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Sevgi, H. (2012). Neo-Liberalizme Karşı Sendikal Mücadele: Toplumsal Hareket Sendikacılığı. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 4(2), 67-77.
- Şenses, F. (2009). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Sönmez, M. (2010). Asyalaşma, Güvencesizleşme ve Kamu Müdahalesi. Kollektif içinde, *Tekel Direnişinin Işığında Gelenekselden Yeniye İşçi Sınıfı Hareketi* (s. 173-188). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Sönmez, S. (2009). Türkiye Ekonomisinde Neoliberal Dönüşüm Politikaları ve Etkileri. N. M.-S. Sönmez içinde, *Küreselleşme, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm* (s. 25-71). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Standing, G. (2011). *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekeli, İ. (2000). Kent Yoksulluğu ve Modernitenin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine, Devlet Reformu: Yoksulluk, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Yeldan, E. (2002). Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler. *Praksis*, 1-14.
- Oğuz, Ş. (2011). Tekel Direnişinin Işığında Güvencesiz Çalışma/Yaşama: Proletaryadan “Prekarya”ya mı? *Mülkiye Dergisi*, 1-24.